

реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення, інші правопорушення, надзвичайні ситуації та інші події, та забезпечення оперативного інформування в органах і підрозділах внутрішніх справ України» працівники чергових частин ОВС зобов'язані негайно надати отриману заяву керівнику органу досудового розслідування (попередньо з'ясувати правову кваліфікацію правопорушення). А відповідно до п. 4.1.7. Типового положення про слідчий відділ (відділення) міського, районного, лінійного управління (відділу) головного управління, управління МВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на транспорті, затвердженого Наказом МВС України від 09.08.2012 року №686 «Про організацію діяльності органів досудового розслідування Міністерства внутрішніх справ України» саме на начальника слідчого відділу, покладається координація діяльності слідчого відділу та оперативних підрозділів (карного розшуку, боротьби з економічною злочинністю, боротьби з незаконним обігом наркотиків, кримінальної міліції у справах дітей) територіального органу Міністерства внутрішніх справ України щодо досудового розслідування кримінальних правопорушень з моменту внесення до ЄРДР відомостей про їх учинення. У зв'язку з чим керівники органів досудового розслідування мають можливість та повноваження забезпечувати та контролювати процес інформування слідчими дільничних інспекторів міліції та працівників кримінальної міліції у справах дітей з приводу вчинення кримінальних правопорушень пов'язаних з насильством в сім'ї.

РОЛЬ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ У ПОПЕРЕДЖЕННІ СІМЕЙНО-ПОБУТОВОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДИТИНИ

Хмуровська Л.С., кандидат юридичних наук, начальник Рівненського відділення ННІЗН НАВС

Науковцями встановлено, що виховання дитини шляхом покарання призводить до придушення, а не усунення небажаної поведінки. Тому, коли покарання перестає бути невідворотним, пригнічена активність знову прокидається, і все виховання, прищеплене «методом батога», зводиться нанівець. У час, коли наше суспільство характеризується критичною ситуацією у сфері охорони дитинства, супутниками якої є демографічна криза, загострення проблеми здоров'я дітей, значне зростання дитячої бездоглядності та злочинності неповнолітніх, насильство над дітьми в сім'ї заслуговує окремого розгляду та дослідження.

Чи варто вважати так званий «метод батога» проявом насильства?

27 лютого 1991 р. Верховною Радою України було ратифіковано Конвенцію про права дитини. Відтоді Україна де-юре приєдналася до світової спільноти та прийняла на себе обов'язки щодо забезпечення

прав дітей, які проживають на її території. Водночас найбільш авторитетним міжнародним документом, що стосується захисту прав та свобод особи, є Загальна Декларація прав людини, у ст. 23 якої акцентується увага на необхідності особливого захисту материнства і дитинства. Для боротьби з насильством в сім'ї сьогодні в Україні також використовується ціла низка нормативно-правових актів, що захищають неповнолітніх дітей від насильства.

У правовій базі України визначення насильства сформульоване Законом України «Про попередження насильства в сім'ї» від 15.11.01. У ст. 1 цього Закону визначено, що насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Фізичне насильство в сім'ї – умисне нанесення одним членом сім'ї іншому члену сім'ї побоїв, тілесних ушкоджень, що може призвести або призвело до смерті постраждалого, порушення фізичного чи психічного здоров'я, нанесення шкоди його честі і гідності. Отже тілесні покарання, які застосовують із виховною метою, підпадають під визначення фізичного насильства. Побиття різкою, паском, ляпаси тощо також є протизаконними.

Тілесні покарання можна розглядати не тільки як насильство, але у певних випадках і як жорстоке поводження. Для ліквідації наслідків жорстокого поводження, адекватного та своєчасного реагування на такі факти у 2004 році було прийнято спільний наказ Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту, Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.04 № 5/34/24/11 «Про затвердження Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення». Згідно з п. 1.4 цього Порядку поняття «жорстоке поводження з дитиною» означає будь-які форми фізичного, психологічного, сексуального або економічного та соціального насилля над дитиною в сім'ї або поза нею. Поняття «дитина» у даному Порядку означає особу у віці до 18 років (повноліття), якщо згідно з законом, застосовуваним до неї, вона не набуває прав повнолітньої раніше.

Відповідно до Сімейного кодексу України, батькам заборонено застосовувати фізичні покарання до дітей, а також інші види покарань, що принижують людську гідність. Так, у ст. 150 «Обов'язки батьків щодо виховання та розвитку дитини» йдеться про наступне: «Батьки зобов'язані піклуватися про здоров'я дитини, її фізичний, духовний і моральний розвиток; батьки зобов'язані поважати дитину; забороняються будь-які види експлуатації батьками своєї дитини; забороняються фізичні покарання дитини батьками, а також

застосування ними інших видів покарань, які принижують людську гідність дитини». Але до Кодексу не включено процесуальних норм, які б давали змогу застосовувати ці принципи на практиці.

Притягнення батьків до кримінальної відповідальності за незаконні дії щодо власних дітей передбачено у Кримінальному кодексі України: зловживання опікунськими правами – ст. 167, нанесення тілесних ушкоджень – ст. 121-125, побої та мордування – ст. 126. Але на практиці такі норми практично не працюють. Тут на перший план виходить суперечність між принципами захисту прав дитини та принципом невтручання у внутрішні особисті справи родини. Тільки найбільш «крайні» та жорстокі випадки набувають розголосу й потрапляють у коло уваги правоохоронних органів.

Головними рисами, що характеризують сімейно-побутове насильство щодо неповнолітніх, є мета, повторність та динамічність такого насильства. Метою такого насильства є домінування над неповнолітнім та контроль його поведінки. Повторність проявляється в тому, що сімейно-побутове насильство щодо неповнолітнього має тенденцію до систематичного повторення. Динамічність насильства полягає в тому, що воно є процесом, тобто розвивається поступово, має циклічний характер і за відсутності протидії – постійну тенденцію до посилення.

Жорстоке поводження з дітьми може мати різні види і форми. Зазвичай дитина-жертва страждає одночасно від декількох видів насильства. Так, інцест (сексуальне насильство) неодмінно супроводжується порушенням сімейних стосунків і довіри в родині, маніпулятивними відносинами, а часто і залякуванням, що кваліфікується як психологічне насильство. Складовою практично всіх видів насильства є фізичне (побиття) та емоційне (погроза побити і покалічити).

Незалежно від того, з яких причин і в якій формі було здійснене насильство над дитиною в сім'ї, воно накладає свій відбиток у вигляді безпосередніх або віддалених наслідків.

До безпосередніх наслідків належать фізичні травми, ушкодження, головний біль, втрата свідомості, гострі психічні реакції у відповідь на будь-який вид агресії, прагнення втекти тощо. Серед віддалених наслідків жорстокого поводження з дітьми виокремлюються порушення фізичного і психічного розвитку неповнолітнього, соматичні захворювання різної етіології (енурез, судомні стани, порушення сну, апетиту), особистісні та емоційні відхилення.

Якщо говорити про соціальні наслідки насильства над дитиною, то можна виділити їх два аспекти, що проявляються одночасно: шкідливість для дитини і для суспільства. Діти, що зазнали будь-якого насильства, мають складнощі в соціалізації, є соціально дезадаптованими: у них порушені зв'язки з дорослими, у більшості випадків відсутні відповідні навички спілкування з однолітками; вони

не мають достатнього рівня знань і ерудиції, щоб завоювати авторитет у школі або інших соціальних групах тощо. Вирішення своїх проблем неповнолітні – жертви насильства часто знаходять у кримінальному, асоціальному середовищі, що також нерідко сполучено з формуванням пристрасті до алкоголю, наркотиків тощо.

Так, за даними Управління МВС України в Рівненській області, упродовж 3 місяців 2014 року неповнолітніми особами вчинено 13 тяжких кримінальних правопорушень, у тому числі 9 крадіжок (ч. 3 ст. 185 ККУ), 1 грабіж (ч. 2 ст. 186 ККУ), 3 кримінальних правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів (ч. 1 ст. 307 ККУ) тощо. Серед вказаних правопорушень 7 вчинено групою осіб, з них 5 – групою неповнолітніх та 2 – змішаною групою за участю дорослих осіб.

Крім того, в поточному році допущено вчинення неповнолітніми 1 кримінального правопорушення у стані сп'яніння та 6 – у громадському місці.

Застосовуючи адміністративно-правові методи профілактики підліткової злочинності, за звітний період працівниками кримінальної міліції у справах дітей області складено на неповнолітніх 191 протокол.

Загалом станом на 01.04.2014 року на обліку в кримінальній міліції у справах дітей області перебувають майже 190 неповнолітніх осіб, у тому числі 93 учні загальноосвітніх шкіл, 70 учнів професійно-технічних навчальних закладів, а решта – таких, що ніде не працюють і не навчаються. Також на профілактичному обліку перебувають 67 дорослих осіб, стосовно яких є відомості про втягнення ними підлітків в протиправну діяльність та які негативно впливають на неповнолітніх, у тому числі 20 – за втягнення неповнолітніх у скоєння кримінальних правопорушень.

У той час, коли певні наслідки неправильного виховання дітей правоохоронці мають змогу реально відобразити у звітах, важко відтворити справжню картину стану злочинності у сфері порушення прав і законних інтересів самих неповнолітніх (як однієї з передумов підліткової злочинності).

Основний напрямок боротьби із насильством в сім'ї – його попередження, а саме усунення причин і умов, які сприяють вчиненню насильства в сім'ї, припинення насильства в сім'ї, яке готується або вже почалося, притягнення до відповідальності осіб, винних у вчиненні насильства в сім'ї, а також медико-соціальна реабілітація жертв насильства в сім'ї.

Правоохоронні органи виконують у цьому процесі важливу роль, відведена їм вищезгаданим спільним наказом Міністерства України у справах сім'ї, дітей та молоді, Міністерства внутрішніх справ, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Міністерства охорони здоров'я України від 16.01.04 року № 5/34/24/11 «Про затвердження

Порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або реальної загрози його вчинення» та спільним наказом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту та Міністерства внутрішніх справ України від 07.09.2009 року № 3131/386 «Про затвердження Інструкції щодо порядку взаємодії структурних підрозділів, відповідальних за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, служб у справах дітей, центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді та відповідних підрозділів органів внутрішніх справ з питань здійснення заходів з попередження насильства в сім'ї».

Зокрема, згідно з п. 2.7. «Інструкції...», затвердженої наказом № 3131/386, органи внутрішніх справ: - проводять роз'яснювальну роботу в сім'ях, в яких вчинено насильство в сім'ї або існує реальна загроза його вчинення, повідомляють членів сім'ї про права, заходи та послуги, якими вони можуть скористатися, та передбачену законодавством відповідальність; - приймають та розглядають заяви та повідомлення; - інформують протягом трьох днів про отримання заяви чи повідомлення відповідний структурний підрозділ, відповідальний за реалізацію державної політики щодо попередження насильства в сім'ї, а у випадках, коли заява та повідомлення стосується неповнолітнього або неїздатного члена сім'ї – службу у справах дітей та орган опіки і піклування; - отримавши заяву чи повідомлення або іншу інформацію про вчинення насильства в сім'ї, вживають передбачених чинним законодавством заходів щодо припинення насильства; - при безпосередній загрозі життю та здоров'ю дитини або інших членів сім'ї, які постраждали від насильства в сім'ї, вживають заходів щодо ліквідації цієї загрози та надають необхідну допомогу у направленні до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї; - у разі встановлення в діях особи, яка вчинила насильство в сім'ї, ознак злочину, приймають рішення відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України, а у випадку встановлення ознак адміністративного правопорушення – відповідно до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

Так, за перший квартал 2014 року на території Рівненської області зареєстровано 45 фактів звернення дітей до ОВС з приводу учинення насильства відносно них (34 факти загрози з боку батьків, 11 фактів – з боку інших родичів).

З метою попередження вчинення насильства в сім'ї щодо дітей особовим складом кримінальної міліції у справах дітей області спільно з працівниками служби у справах дітей міськрайдержадміністрацій здійснюються щомісячні спільні рейди. Додатково працівниками КМСД міськрайорганів внутрішніх справ області проводяться профілактичні бесіди з батьками, які ухиляються від виховання дітей і своєю поведінкою негативно впливають на них, а також вчиняють насильство в сім'ї.

Упродовж 3 місяців 2014 року підрозділами КМСД за невиконання батьками або особами, що їх замінюють, обов'язків щодо виховання дітей було притягнуто до адміністративної відповідальності за ст. 184 КУпАП 290 осіб, за вчинення насильства у сім'ї (ст.173-2 КУпАП) – 55 осіб (у т.ч. 6 неповнолітніх осіб).

На жаль, аби викоринити насильство щодо неповнолітніх із повсякдення українських сімей, самої лише злагодженої роботи правоохоронних органів та інших структур недостатньо. Насамперед, у суспільстві повинно визріти усвідомлення серйозності цієї проблеми. За цим усвідомленням закономірно відбуватиметься й корекція процесу сімейного виховання. Із підвищенням педагогічної культури батьків зникне потреба у фізичному покаранні дитини, а отже – й у необхідності на рівні держави усувати наслідки такого виховання.

ДЕЯКІ ВІКТИМОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

Корчинський В.О., кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правих дисциплін ННІПП НАВС

Злочини проти безпеки дорожнього руху це окрема група суспільно небезпечних діянь, що посягають на суспільні відносини безпеки експлуатації механічних транспортних засобів у сфері дорожнього руху та завдають суспільству передусім шкоду, пов'язану із загибеллю і травмуванням людей.

Останнім часом Державна автомобільна інспекція констатує стабільну тенденцію до зменшення кількості дорожньо-транспортних подій з тяжкими наслідками. Так за даними Департаменту ДАІ МВС, в 2013 році кількість дорожньо-транспортних подій (далі ДТП) з тяжкими наслідками, в результаті яких були загиблі і постраждалі, зменшилася на 15,1% в порівнянні з показниками минулого року. Зокрема, в 2013 році в ДТП загинуло на 14% менше людей, ніж у 2012 році (4523 проти 5260), і на 15,5% менше травмовано (38 113 проти 45 128 у 2009 році). У результаті вжитих заходів, вдалося зберегти життя 737 учасникам дорожнього руху та попередити травмування понад 7 000 осіб.

Разом з тим статистика ДТП в Україні невтішна: щодоби в автоаваріях гинуть 14 осіб і травмуються більш як 100 учасників дорожнього руху. Середній вік загиблих і травмованих 35-40 років. За результатами Національного дослідження, проведеного на замовлення Всеукраїнської громадської організації «Асоціація безпеки дорожнього руху», три чверті респондентів глибоко стурбовані поточним станом безпеки дорожнього руху в Україні та вважають, що така ситуація становить реальну небезпеку для життя. Тобто ми втрачаємо на дорогах основу економічного потенціалу держави.